

Uplatnění LED technologie ve veřejném osvětlení

Ing. Petr Žák, Ph.D., ČVUT FEL

Vývoj veřejného osvětlení

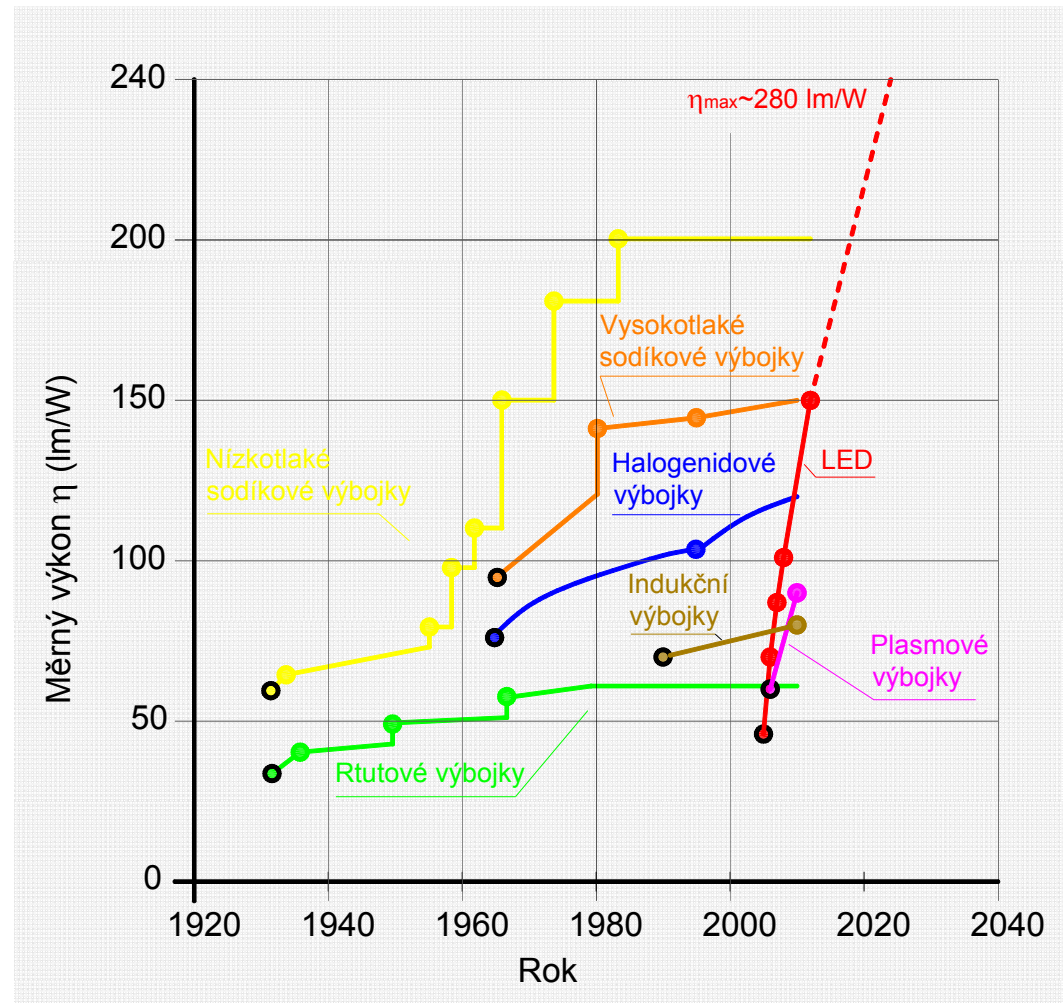
Impulsy pro změny ve veřejném osvětlení

- 70. léta 20. st. - energetická krize $\Rightarrow$ vysokotlaké sodíkové výbojky;
- 80. léta 20. st. - světelné znečištění $\Rightarrow$ optické systémy, legislativa, praxe;
- zač. 21. st. - kvalita veřejného osvětlení (bílé světlo) $\Rightarrow$ halogenidové výbojky, Cosmopolis, indukční výbojky;
- zač. 21. st. energetické úspory (globální oteplování) $\Rightarrow$ úsporná zařízení a technologie (LED, řídicí systémy);

Rozdělení světelných zdrojů pro všeobecné osvětlování

Vývoj světelných zdrojů pro VO

Vývoj vysokotlakých sodíkových výbojek

Historický vývoj sodíkových výbojek

- 1964 – první sodíkové výbojky 400 W, $\eta \sim 90 \text{ lm/W}$, $t = 6\,000 \text{ hod}$
- 1969 – sodíkové výbojky 250W, 400W
- 1980 – doba života $\uparrow 24\,000 \text{ hod}$, měrný výkon $\uparrow 100 - 140 \text{ lm/W}$ (50 – 400W)
- 2. pol. 90. let - měrný výkon $\uparrow 15\%$

Typy sodíkových výbojek pro VO

ROZDĚLENÍ VYSOKOTLAKÝCH
SODÍKOVÝCH VÝBOJEK PRO VO

Válcové

$P = 50 - 150 \text{ W}$
 $\Phi = 4 - 18 \text{ klm}$
 $\eta = 80 - 120 \text{ lm/W}$

Svítlidla s přesným optickým systémem
pro osvětlení pozemních komunikací
(vozovky, chodníky, cyklostezky)

Elipsoidní

$P = 50 - 150 \text{ W}$
 $\Phi = 3,5 - 17 \text{ klm}$
 $\eta = 80 - 120 \text{ lm/W}$

Svítlidla pro celkové osvětlení
venkovního prostoru (pěší
zóny, náměstí, parky)

Parametry sodíkových výbojek pro VO

Vysokotlaké sodíkové výbojky

Parametr		50W - 70W			100W - 150W		
		Standard	New	Rozdíl	Standard	New	Rozdíl
Měrný výkon	η (lm/W)	80	90	13%	95	110	16%
Teplota chromatičnosti	T_{cp} (K)	2 000	2 000	0%	2 000	2 000	0%
Index podání barev	R_a (-)	20	20	0%	20	20	0%
Světelný tok po 20 000 h	z (-)	80%	85%	6%	85%	90%	6%
Úmrtnost B10	$t_{n90\%}$ (hod)	12 000	18 000	50%	14 000	22 000	57%
Úmrtnost B50	$t_{n50\%}$ (hod)	25 000	30 000	20%	28 000	35 000	25%

Vývoj LED

Historický vývoj LED

- 1907 – objev elektroluminescence
- 1962 – první světelná dioda – červená (N. Holonyak, GE)
- 1993 – modrá dioda (Nakamura, Nichia)
- 1995 – bílá dioda, 20mA , YAG luminofor (Nichia)
- 1999 – výkonová dioda 350 mA (Lumileds)
- 2005 – 2010: COB LED

Typy LED

ROZDĚLENÍ SVĚTELNÝCH DIOD
PODLE VÝKONU

Standardní
LED

$P = 0.1 - 1 \text{ W}$
 $\Phi = 10 - 100 \text{ lm}$

Lineární a plošné
zdroje světla

Výkonové
HP LED

$P = 1 - 5 \text{ W}$
 $\Phi = 100 - 700 \text{ lm}$

Bodové a lineární
zdroje světla

Vícečipové
COB LED

$P = 5 - 180 \text{ W}$
 $\Phi = 0,7 - 18 \text{ klm}$

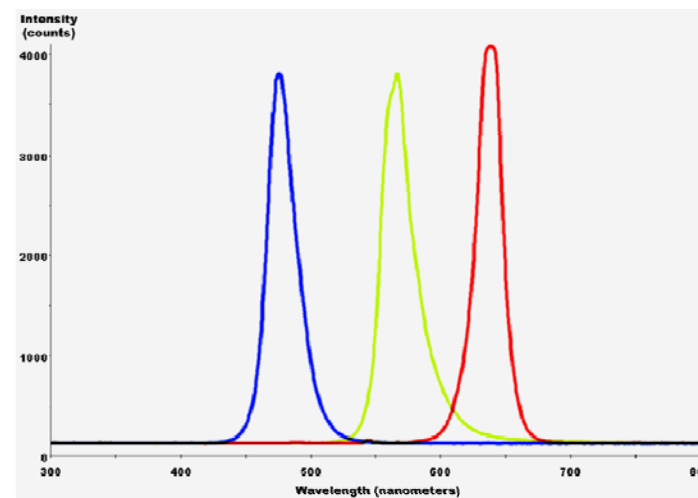
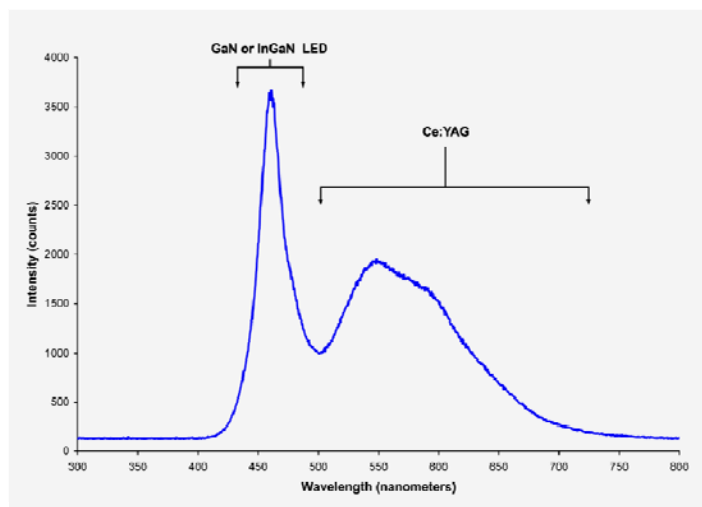
Bodové zdroje
světla

Typy LED

ROZDĚLENÍ SVĚTELNÝCH DIOD PODLE VZNIKU BÍLÉHO SVĚTLA

Modrá LED
+ luminofor

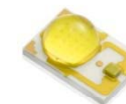
RGB LED

Parametry LED

Výkonové HP LED

Využití ve svítidlech s přesnými optickými systémy pro osvětlení pozemních komunikací (reflektory, čočky)

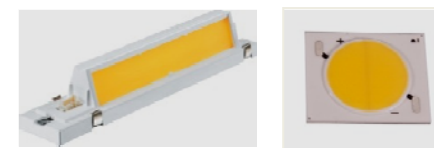

Barva světla	Výrobce	Typ	Parametry		
			$R_g (-)$	$\Phi (lm)$	$\eta (lm/W)$
Chladně bílá	Cree	XLM	65	150	154
	Nichia	NS9W	x	151	149
	Citizen	CL-L430	65	144	133
	Osram	Oslon SSL	70	140	130
	Philips	Rebel ES	70	135	129
Neutrálně bílá	Cree	XL-M	75	130	134
	Citizen	CL	80	121	111
	Osram	Oslon SSL	70	130	121
	Philips	Rebel ES	65	130	124
Teple bílá	Cree	XL-M	80	110	113
	Nichia	NS9L	80	124	122
	Citizen	CL	80	113	104
	Osram	Oslon SSL	82	115	107
	Philips	Rebel A	95	97	92

*) Pozn. Firma Cree dosáhla v lednu 2013 v laboratorních podmínkách 276 lm/W (350mA, 4401 K)

Parametry LED

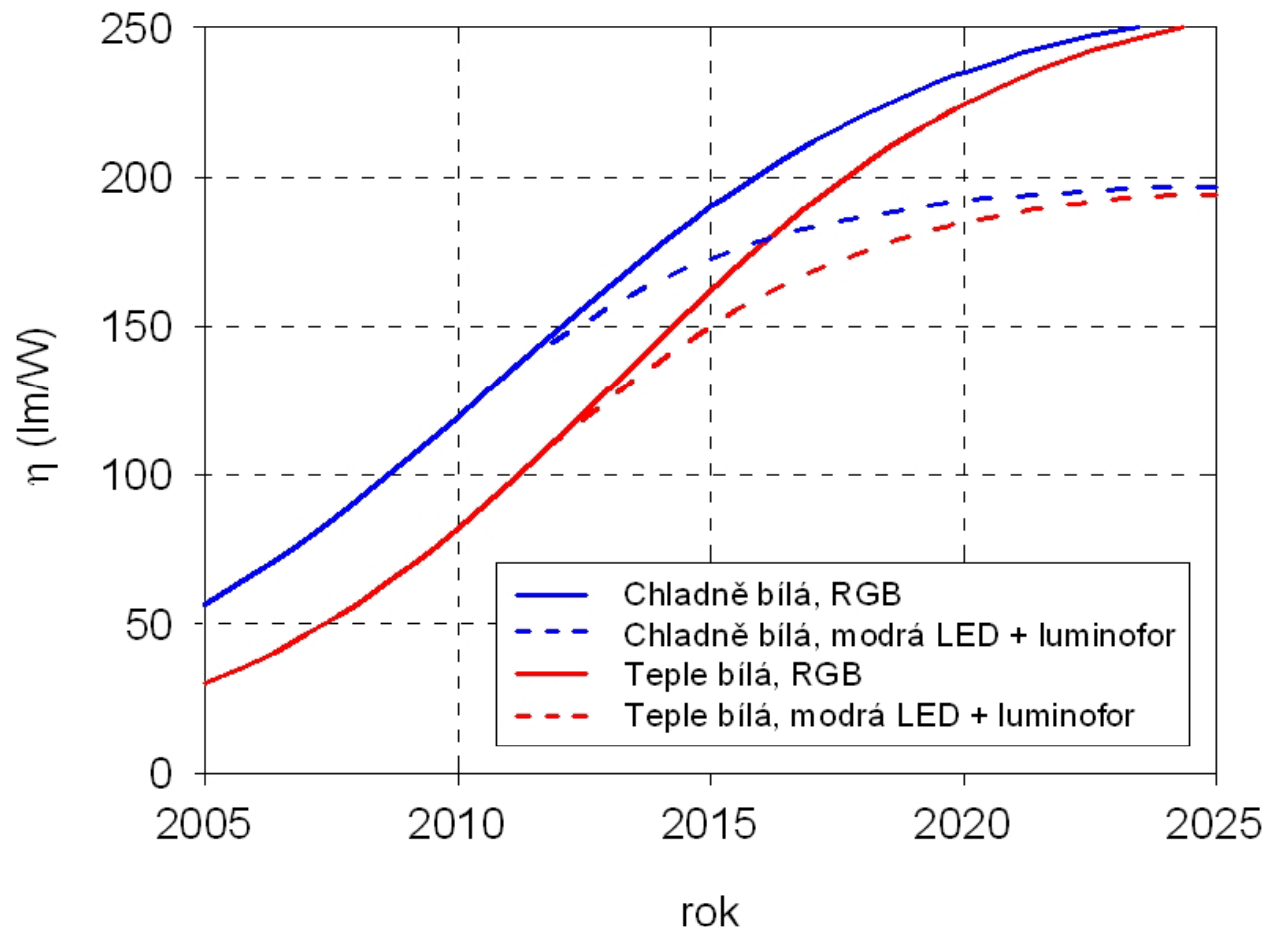
Vícečipové COB LED Využití ve svítidlech pro celkové osvětlení prostoru, pěší zóny, náměstí, komunikace pro pěší.

Barva světla	Výrobce	Typ	~ 1 000 lm		~ 2 000 lm		~ 3 000 lm	
			P (W)	η (lm/W)	P (W)	η (lm/W)	P (W)	η (lm/W)
Neutrálně bílá	Citizen	CLL	7,9	123	16,8	119	24,6	120
	Sharp	Zenigata	10,0	100	26	79	42	71
	Philips	Fortimo LLM, G3	10	110	17	105	30	100
	Osram	Solericq E	7,5	130	20	118	29,3	110
Teple bílá	Citizen	CLL	7,9	120	17,7	119	26,3	114
	Sharp	Zenigata	11,4	88	26	76	44	68
	Philips	Fortimo LLM, G3	12	95	19	95	33	92
	Osram	Solericq E	9,0	110	20	100	32	94

*) Pozn. Firma Citizen Electronics Co., Ltd má ve výrobním programu COB LED 17 700 lm, 185W, 5500 K, Ra=65

Parametry LED

Obr. 7 Odhady vývoje měrného výkonu sériově vyráběných diod, 350 mA (zdroj: DOE, 2012)

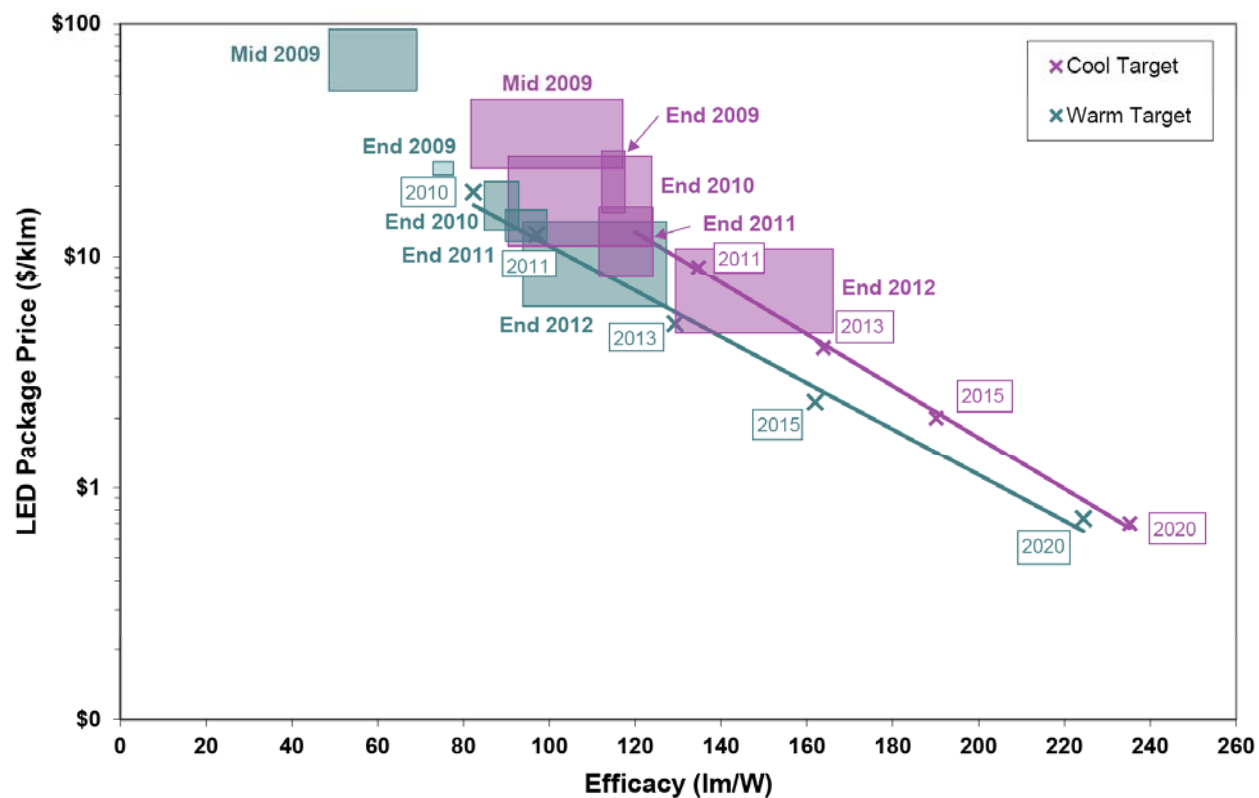
Parametry LED

Prakticky dosažitelné hodnoty měrného výkonu LED v závislosti na teplotě chromatičnosti a indexu podání barev (zdroj: DOE 2012)

T _{cn} (K)	RGB			modrá LED + luminofor		
	R _a (-)			R _a (-)		
	70	85	90	70	85	90
2 700	287	273	264	211	200	196
3 800	273	261	254	199	190	189
5 000	255	245	239	189	182	179

Parametry LED

Prognóza vývoje ceny LED

Obr. 8 Odhady vývoje ceny sériově vyráběných HP LED 350 mA, teple bílá (2580-3710K), chladně bílá (4746-7040K), zdroj: DOE, 2012

Využití LED ve veřejném osvětlení

Vhodnost LED pro veřejné osvětlení:

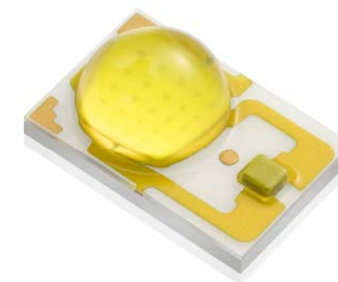
Základní charakteristika:

- dlouhá doba provozu, cca 4000 hod. / rok;
- změna charakteru využití v průběhu noci.

Důležité parametry:

- účinnost;
- doba života;
- možnost regulace.

Využití LED ve veřejném osvětlení

Současný stav:	HST	x	LED
Měrný výkon η (lm/W):	115	x	150
Doba života t (hod) :	25 000	x	50 000
Regulace :	ano*	x	ano

Budoucí vývoj LED:

Měrný výkon η (lm/W) ~	240
Doba života t (hod) >	100 000

Výhody LED svítidel

- Zpoždění vývoje LED svítidel za vývojem LED
  - Hlavní omezení LED svítidel: cena
  - Věští rozšíření cca. 2013 – 2014: ↑měrný výkon (+30%); ↓cena (-50%)
-
- Nižší provozní náklady – větší měrný výkon, optika, doba života, regulace
  - Eliminace předimenzování (výkonové řady, stárnutí svítidel),
  - Větší bezpečnost a kvalita osvětlení – spektrum, větší rovnoměrnost
  - Větší spolehlivost a záruka – dlouhá životnost komponentů, záruka
  - Omezení rušivého světla – přesné optické systémy (ULOR 0%)
  - Lepší orientace – řada barevných tónů

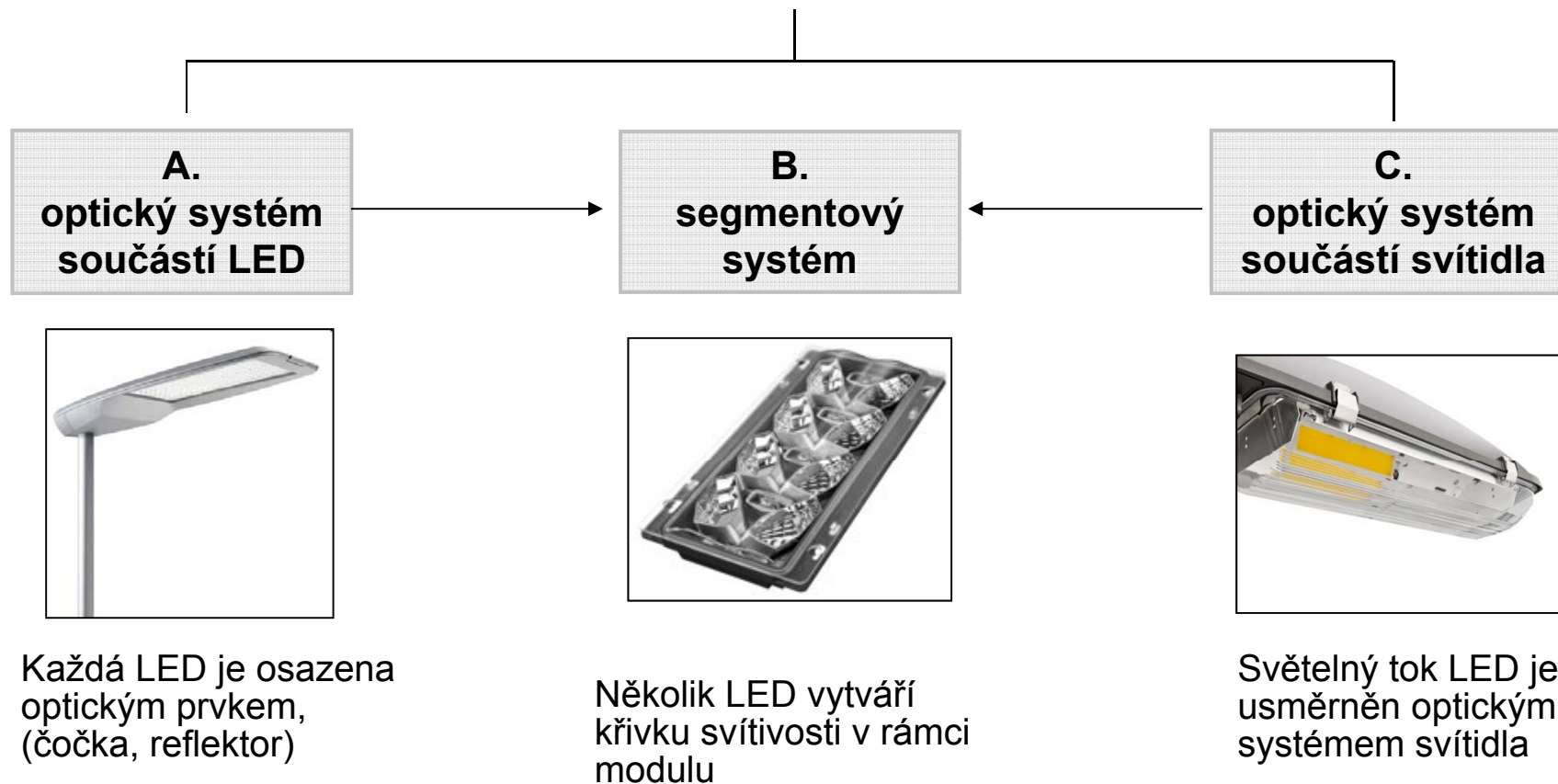
Parametry LED svítidel

Prognóza vývoje účinnosti a měrného výkonu LED svítidel (zdroj: DOE 2012)

Parametr	2013	2015	2020	Cíl
Měrný výkon LED (lm/W)	129	162	224	266
Tepelná účinnost	85%	88%	90%	93%
Účinnost napájecího zdroje	85%	87%	90%	92%
Účinnost svítidla (optická)	85%	89%	92%	92%
Výsledná účinnost svítidla	62%	68%	74%	79%
Měrný výkon LED svítidla (lm/W)	80	110	116	210

Typy LED svítidel

ROZDĚLENÍ LED SVÍTIDEL

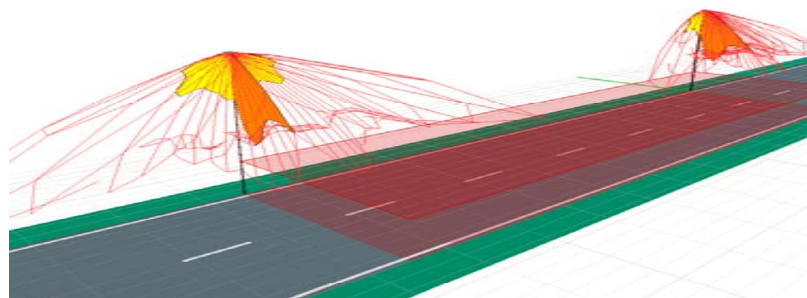
LED svítidla

A. Svítidla - optický systém součástí LED

A.1 LED svítidla – každá LED s optickým prvkem vytváří požadovanou křivku svítivosti

A.2 LED svítidla – každá LED s optickým prvkem vytváří dílčí část požadované křivky svítivosti

LED svítidla

B. Svítidla - optický systém součástí LED

Porovnání HST a LED svítidel

Svítidlo 1 – LED svítidlo

PARAMETRY:	
rozteč:	40 m
montážní výška:	9 m
udržovací činitel:	0,75
Povrch komunikace:	C2
Třída osvětlení	ME4a (CE4)
Šířka komunikace:	7 m

Svítidlo 2 – HST svítidlo

PARAMETRY SVÍTIDEL					PARAMETRY OSVĚTLOVACÍCH SOUSTAV						
Svítidlo	Zdroj	P_{sv} (W)	Φ_{sv} (lm)	η_{sv} (lm/W)	L_m (cd/m ²)	U_o (-)	U_l (-)	TI (%)	SR (-)	E_m (lx)	U_o (-)
Norma ČSN EN 13 201-2 ME4a, CE4					0.75	0.40	0.60	15	0.50	10	0.40
Svítidlo 1	LED	84	8 859	105	0.81	0.47	0.62	9	0.67	11	0.48
Svítidlo 2	HST	118	8 743	74	0.79	0.64	0.71	15	0.63	10	0.33

LED svítidla v praxi

Současný stav použití LED svítidel v praxi – geografické rozdíly

USA a Kanada

- pilotní projekty, svítidel LED od 2008;
- propracovaný postup zavádění svítidel LED do praxe;
- snadná dostupnost informací o svítidel, tenderech a projektech;
- objektivní nezávislé hodnocení technických parametrů svítidel;
- certifikační značky zkušeben;
- známky kvality (Lighting Facts, LM-79);
- nové technické ukazatele BUG, FTE snazší porovnání svítidel;
- dotační tituly pro obnovu VO;
- informační servery: DOE, www.newstreetlight.com

LED svítidla v praxi

Projekt v Los Angeles

Základní údaje:

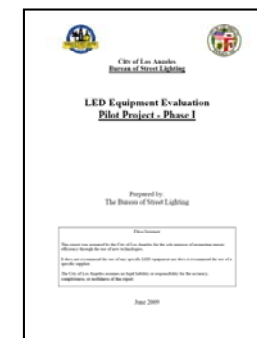
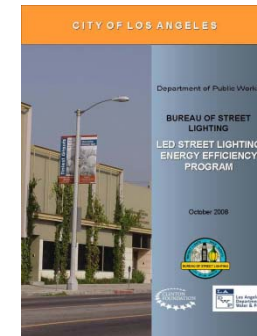
Počet svítidel:	140 000 ks
Řízení:	monitoring všech svítidel
Realizace:	5 let
Návratnost:	7 let
Úspory energie:	68 GWh/rok
Úspory nákladů:	10 mil. US\$/rok

Původní osvětlení HST

Nové osvětlení LED

LED svítidla v praxi

Asie

- masové nasazování svítidel LED ve VO;
- nedostatečné technické informace;
- nedostupnost technických informací
- nekorektní informace o výhodách a parametrech svítidel LED v porovnání s klasickými výbojovými zdroji;
- nepřesvědčivé doklady o certifikaci svítidel;
- nízkou kvalitativní úroveň realizovaných soustav;

LED svítidla v praxi

Evropa

- první pilotní projekty v rámci EU (např. LITES);
- národní pilotní projekty, např. Německo (soutěž se 141 účastníky, 10 měst a obcí vybráno, dotace 2 mil. EUR/město);
- nedostatečné informace o technologiích a realizovaných projektech;
- pouze běžná certifikace svítidel (bezpečnost EMC);
- nabídka evropských výrobců nižší než v USA;
- 12/2011 Green Paper “Lighting the Future”
- 6/2013 Lighting the Cities

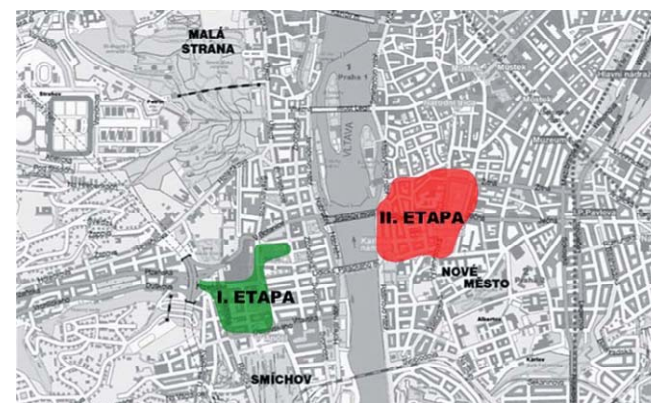
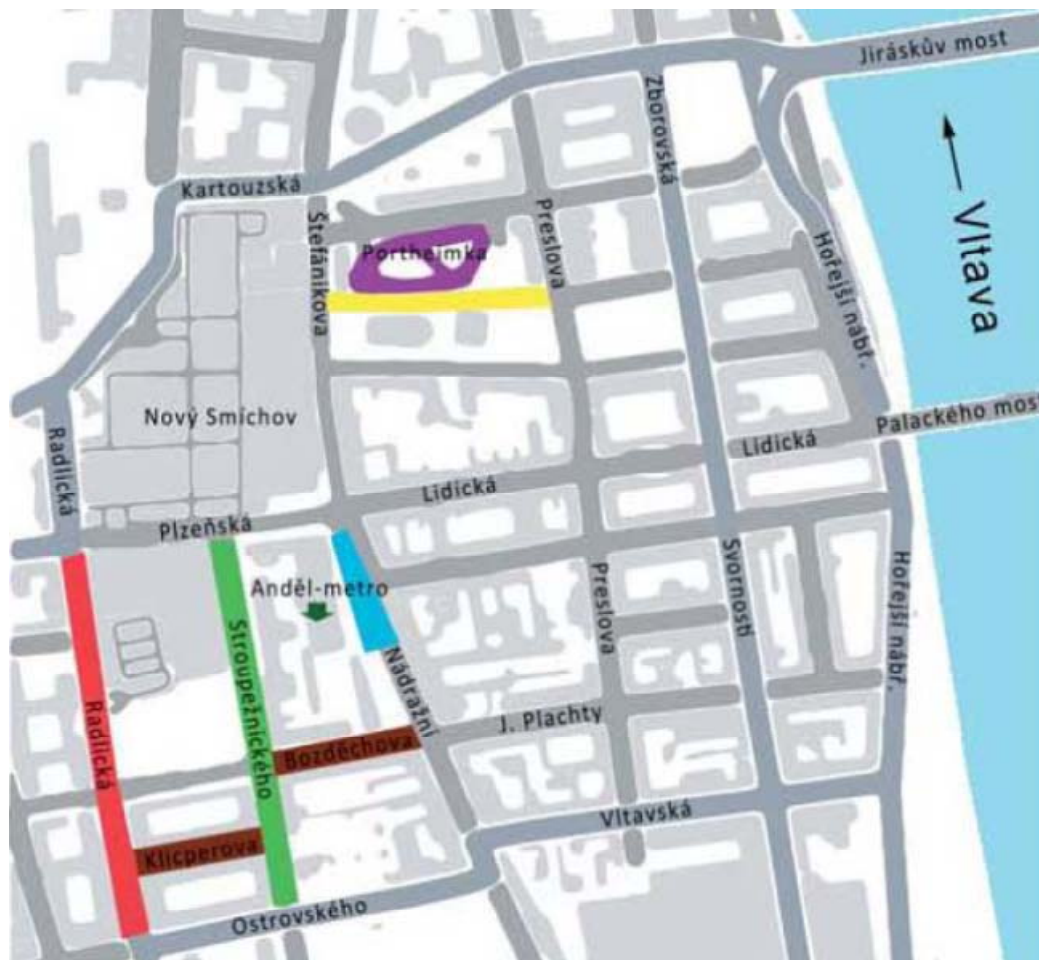

LED svítidla v praxi

Česká republika

- velký rozsah kvalitativní úrovně;
- nižší kvalita v převaze;
- nevhodné použití LED svítidel ⇒ osvětlovací soustava nevykazuje deklarované vlastnosti (životnost, úspory, světelné parametry apod.)
⇒ negativní zkušenost, nedůvěra k nové technologii;
- nedostatek informací o technologiích a realizovaných projektech.

Pilotní projekt Smíchov, Praha

Pilotní projekt Smíchov, Praha (I. etapa)

Park Portheimka

Ulice Nádražní

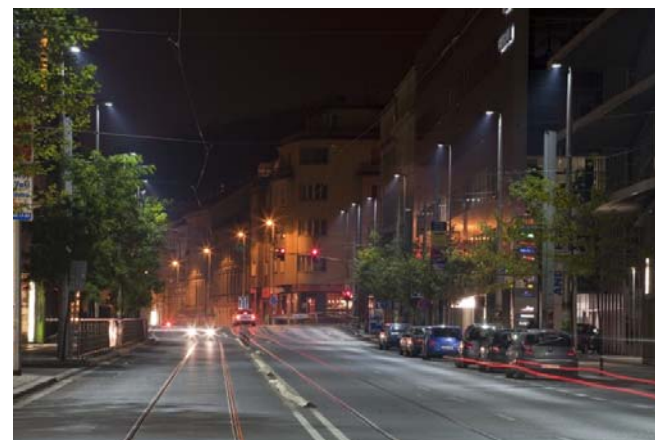
Ulice Klicperova

Park Portheimka

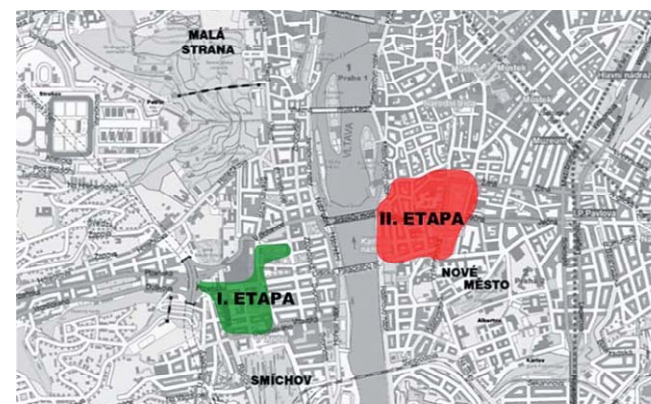
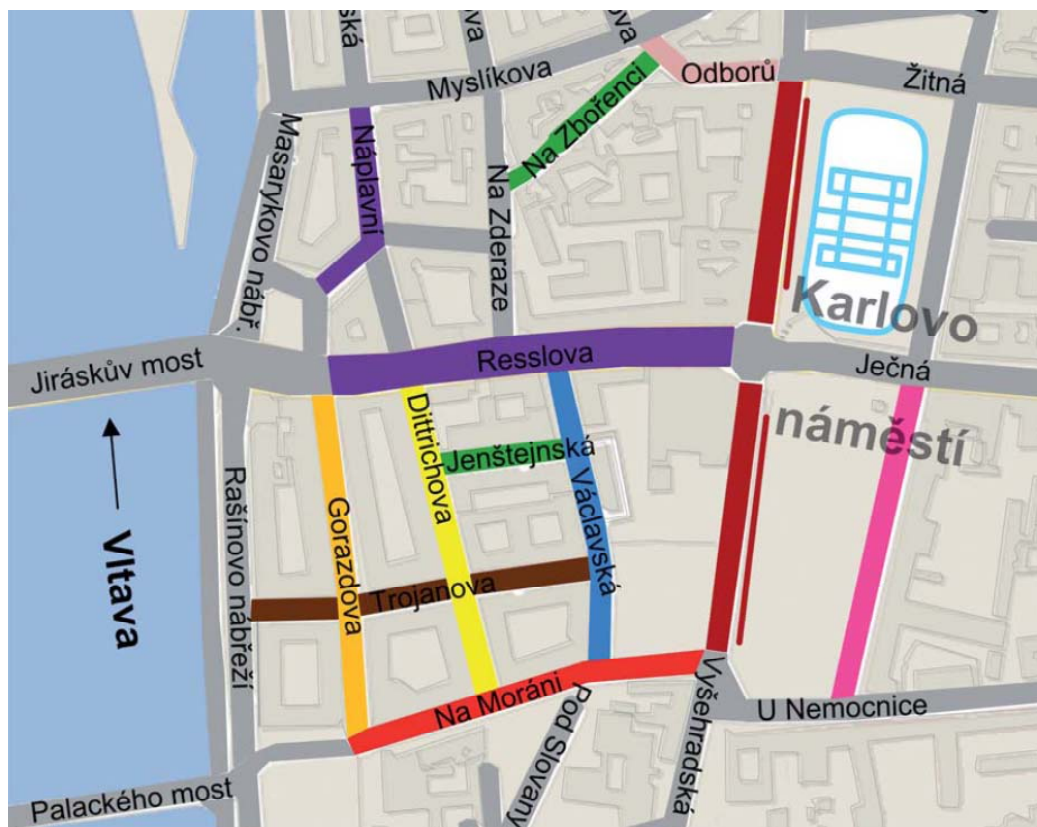

Ulice Stroupežnického

Ulice Radlická

Pilotní projekt Smíchov, Praha

Pilotní projekt Karlovo náměstí, Praha (II. etapa)

Pilotní projekt VO LED v Praze, II. etapa

ODBORŮ

1. POZEMNÍ KOMUNIKACE

Geometrické parametry		Světelné technické parametry	
Délka komunikace L_k (m)	100,0	Třída osvětlení	ME4b/CE4
Šířka vozovky b_v (m)	7,0	Jas L_{av} (cd/m ²)	≥ 0,75
Průměrná šířka park. pruhu 1 b_{p1} (m)	0,0	Celková rovnoměrnost U_{av} (-)	≥ 0,4
Průměrná šířka park. pruhu 2 b_{p2} (m)	4,0	Podélná rovnoměrnost U_{pr} (-)	≥ 0,5
Průměrná šířka chodníku 1 b_{ch1} (m)	2,5	Omezuující oslnění Tl (%)	≤ 15
Průměrná šířka chodníku 2 b_{ch2} (m)	2,5	Osvětlení okolí SK (-)	≥ 0,5
Plocha vozovky vč. park. pruhů A_v (m ²)	700	Osvětlenost E_{av} (lx)	≥ 10
Plocha chodníku A_{ch} (m ²)	500	Celková rovnoměrnost U_{av} (-)	≥ 0,4

2. OSVĚTLOVACÍ SOUSTAVA

Geometrické parametry		Provozní režim	
Typ	osová	Doba zap.	světelný tok
Umístění	převěsová lana	zap. - 22.00	100%
Počet světelných bodů n (ks)	5	22.00 - 24.00	100%
Průměrná rozteč sv. bodů x (m)	20	24.00 - 05.00	100%
Výška svítidel h (m)	8	05.00 - 06.00	100%
Délka výložníku e (m)	x	06.00 - vyp.	100%
Sklon γ (°)	x		

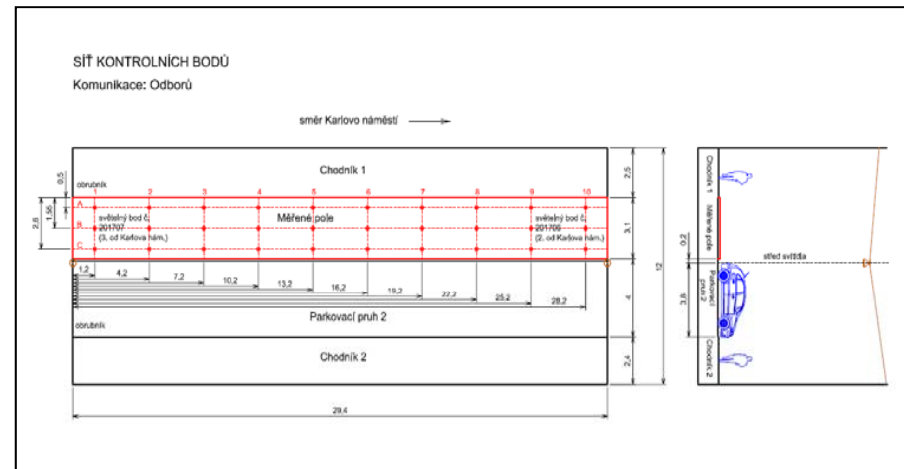
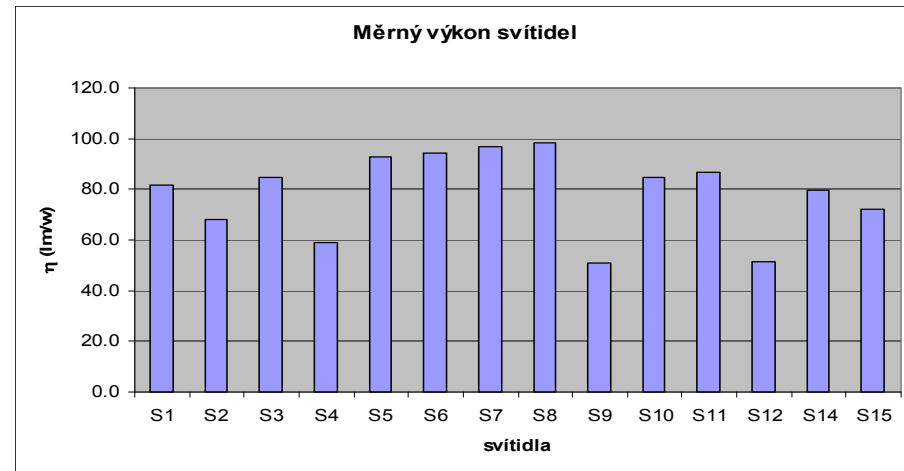
3. TECHNICKÁ ZARÍZENÍ

Svítidla		Světelné zdroje	
Dodavatel	Elina s.r.o.	Výrobce	Ceram
Výrobce	IGuzzini	Typ	Golden Dragon plus
Typ	Argo	Světelný tok Φ_{sv} (lm)	neuveden
Příkon P_{sv} (W)	61,9	Teplota chromatickosti T_{cp} (K)	4 000
Účinnost η (%)	100%	Index podání barev R_a (-)	73
Světelný tok Φ_{sv} (lm)	3 190	Doba života T (hod)	90000 (L70)
Měrný výkon I (lm/W)	51,5		
Krytí	IP66		
Mechanická odolnost	IK08		
Třída ochrany	II		

4. ENERGETICKÉ PARAMETRY OSVĚTLOVACÍ SOUSTAVY

Měrný příkon osvětlovací soustavy p_{rs} (kW/km)	3,1
Měrný příkon osvětlovací soustavy na měřeném poli p_{rs} (W/m ²)	0,68
Měrný výkon osvětlovací soustavy na měřeném poli s_p (lm/W)	17,8

5. ZÁVĚLOT PRŮMĚRNÉ OSVĚTLENOSTI MĚŘENÉHO POLE NA DOBĚ PROVOZU

Realizace osvětlovacích soustav s LED svítidly

Situace

- výměna stávající svítidel;
- kompletní rekonstrukce nebo nová výstavba úseku VO;
- pilotní projekt;

Zásady pro realizaci soustav VO s LED svítidly:

- spolupráce s autorizovaným projektantem;
- závaznost norem (ČSN EN 13 201);
- prodloužená záruky na svítidla;
- záruka na světelně technické parametry;
- certifikáty autorizovaných zkušeben;
- měření realizované soustavy nezávislou autorizovanou osobou;
- dodavatelské firmy – realizované projekty (reference);
- dodavatelské firmy - doba působení na trhu.

Děkuji za pozornost

